

ЕЛЕКТРОННИЙ СУД ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ

Похиленко Ірина Сергіївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук і права*

*Київського національного університету будівництва і архітектури
м. Київ, Україна*

Діджиталізація держави – це невідворотний процес, який охоплює всі сфери життя, включаючи й судову систему. Електронний суд стає все більш поширеним явищем у світі, і Україна не є винятком.

Питання діджиталізації в судочинстві досліджували Д. Деркач, І. Жаровська, К. Калаченкова, Ю. Колос, І. Кривешко, В. Марченко, Т. Михайліна, Д. Моїсенко, Т. Огнев'юк, В. Рудюк, Д. Старовойтова, І. Татулич тощо. Аналізувались відповідні положення і автором¹, проте, в контексті останніх законодавчих змін ці питання потребують нового осмислення.

В. Марченко² зауважував, що сам термін «електронний суд» виглядає як певна метафора, у буквальному розумінні він є невдалим, оскільки неточно відображає поняття, яке позначає. Адже суд – це юрисдикційний орган, який у визначених випадках приймає владні рішення за визначеною процедурою. Назвати суд електронним буквально – означає приписати якусь електронну якість самому механізму прийняття таких рішень, чого насправді не відбувається. Точніше було б вжити щось на зразок «електронний процес» чи «електронний судовий документообіг». Однак сама по собі певна метафоричність терміну «електронний суд» може і не створювати проблем, якщо чітко пам'ятати, що йдеться лише про певну форму, а не сутність судочинства. В «електронному суді» немає ніякого «електронного судді», а лише електронна форма, тобто, відповідна інформаційно-комунікативна технологія для подання документів, документообігу, дистанційної участі у засіданнях тощо. Як технологічний продукт, електронний суд має досить динамічну еволюційну природу, тому фіксувати його у відносно статичних нормах закону чи кодексу не варто.

¹ Похиленко І.С. (2014) Щодо питання електронного господарського судочинства// Наукові читання, присвячені пам'яті В.М. Корецького: Зб. наук. праць / Київський університет права НАН України; [редкол.: Шемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Євдокимов В.О., Чернецька О.В. та інші].– К.: Вид-во Ліра. С. 90-93; Похиленко І.С. (2015) Господарське судочинство: Курс лекцій. К. 224с; Похиленко І.С. (2015) Про деякі питання щодо Стратегії розвитку судової влади України на 2015-2020 роки //Наукові читання, присвячені пам'яті В.М. Корецького: Зб. наук. праць / Київський університет права НАН України; [редкол.: Шемшученко Ю.С., Бошицький Ю.Л., Євдокимов В.О., Чернецька О.В. та інші].– К.: Вид-во Ліра. С.147-149

² Марченко В.Б. (2022) Щодо правового визначення «Електронного суду». Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 9. С. 551 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/134>

Таким чином, позиція В. Марченка підкреслює важливість адекватного використання термінології в правовій сфері та започатковує дискусію щодо оптимального визначення та використання термінів у контексті електронного судочинства.

Аналізуючи відповідні нормативно-правові акти у цій сфері слід згадати Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», «Про електронну комерцію», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення обов'язків учасників судової справи».

Слід відмітити, що з 21 лютого 2024 року наявність електронного кабінету в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі є обов'язковим для всіх юридичних осіб приватної форми власності, які беруть участь в цивільних та адміністративних справах³.

Це положення має на меті спростити та збільшити ефективність судового процесу за допомогою цифрових технологій.

Електронний кабінет надає можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу. Електронна ідентифікація особи здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу.

Закон передбачає, що у разі звернення до суду особою, яка зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не виконала свого обов'язку, документи такої особи залишатимуться судом без руху, або повертатися, залежно від виду процесуального документа.

При поданні позовних та інших заяв, клопотань, відзивів до суду слід буде обов'язково вказувати окрім повного найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта (для фізичних осіб – громадян України), номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності), й відомості про наявність або відсутність електронного кабінету.

³ Реєстрація електронних кабінетів в ЄСІТС для участі в цивільних та адміністративних процесах стає обов'язковою URL: <https://court.gov.ua/press/news/1558042/> (Дата звернення 03.03.2024)

Те ж стосується й подання апеляційних та касаційних скарг.

Водночас реєстрація в електронному кабінеті не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі.

Це важливо, адже позови до господарських судів доволі часто мають дуже велику кількість документів, які подекуди доставлялись в суди у кількох коробках, та нараховували тисячі сторінок.

Тож подати позов до суду можна буде й у паперовому вигляді (навіть попри зареєстрований електронний кабінет в ЄСІС). Проте все йде до того, що обмін документами суд вже буде здійснювати в електронній формі.

З 21.02.2024 р. при складенні позовної заяви треба вказати, чи зареєстрований у вас електронний кабінет, чи ні. Адже суд постановлятиме ухвалу про залишення позовної заяви без руху також у разі, якщо позовну заяву подано особою, яка зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його. Те саме стосується й письмових документів, які подаються до суду – письмової заяви (клопотання, заперечення). Суд повертатиме їх заявнику без розгляду.

У системі ЄСІТС є можливість сплати судового збору після виконання всіх вимог щодо формування позовної заяви в електронному кабінеті. Якщо заявник звільнений від сплати судового збору, то про це слід вказати у позовній заяві із зазначенням підстав для такого звільнення⁴.

Підсумовуючи викладене можна зробити висновок, що електронний суд – це інноваційний інструмент діджиталізації держави, який використовує інформаційно-комунікаційні технології для покращення доступу до правосуддя, економії часу та коштів, а також підвищення прозорості та ефективності судочинства.

Переваги електронного суду:

1) економія часу та коштів (учасникам судового процесу не потрібно ходити до суду, щоб подати документи, отримати судові рішення, зменшуються витрати на папір, друк, поштові послуги, транспорт);

2) збільшення доступу до правосуддя (люди, які живуть у віддалених районах або не мають можливості особисто прийти до суду, можуть користуватися електронним судом, також це робить правосуддя більш доступним для людей з обмеженими можливостями);

3) підвищення прозорості судочинства (всі судові документи та рішення доступні в електронній формі, що дозволяє громадськості контролювати роботу судів);

4) зменшення корупції (всі процеси в суді автоматизовані, що зменшує вплив людського фактора та можливості для корупції);

5) ефективність (автоматизація процесів економить час суддів та працівників апарату суду)

Недоліки електронного суду:

⁴ Увага! З 21 лютого реєстрація в Е-суді стане обов'язковою для всіх юросіб [URL:https://news.dtki.ua/accounting/automation/88986-uvaga-z-21-liutogo-rejestraciia-v-e-sudi-stane-oboviazkovoju-dlia-vsix-iurosib](https://news.dtki.ua/accounting/automation/88986-uvaga-z-21-liutogo-rejestraciia-v-e-sudi-stane-oboviazkovoju-dlia-vsix-iurosib) (Дата звернення 03.03.2024)

1) необхідність доступу до Інтернету (для користування електронним судом необхідний доступ до Інтернету, що може бути проблемою для людей, які живуть у віддалених районах або не мають комп'ютера);

2) ризик кібератак (електронний суд може бути вразливим до кібератак, оскільки це може призвести до втрати даних або порушення роботи суду);

3) необхідність навчання (учасникам судового процесу може знадобитися навчання, щоб користуватися електронним судом);

4) недосконалість програмного забезпечення: (програмне забезпечення для електронного суду може бути недосконалим, що може призвести до помилок).

Електронний суд має багато переваг, які роблять його важливим інструментом діджиталізації держави. Проте, існують також деякі недоліки, які потрібно враховувати, тому слід пам'ятати, що електронний суд – це не заміна традиційному суду, а лише додатковий інструмент, який робить правосуддя більш доступним, ефективним та прозорим. Електронний суд має значний потенціал для покращення судової системи України.